

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

12.06.09 м.Харків

№ 1301-0147

Голові Харківської обласної
державної адміністрації
А.Б.Авакову

Шановний Арсене Борисовичу!

В рамках виконання доручення № 01-25/3098 від 29.05.09 р.
надсилаємо пропозиції щодо визначення меж земельних ділянок при створенні
національного парку «Слобожанський» на території Краснокутського району.

З повагою,

Проректор з наукової роботи

І.І. Залюбовський

№ 6577/23

12.06.09 7.000-789

№ 6577/23

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи

Харківського національного університету

імені В.П. Каразіна

чл. кор. НАН України, доктор фіз.-мат. наук

проф. І.І. Залобовський

« 11 » _____ 2009 р.

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК
ПРИ СТВОРЕННІ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «СЛОБОЖАНСЬКИЙ»**

Харків, 2009

Згідно Доручення № 01-25/3098 Голови Харківської обласної державної адміністрації від 29 травня 2009 р., щодо надання пропозицій з визначення меж земельних ділянок при створенні Національного природного парку «Слобожанський» на території Краснокутського району, вважаємо за потрібне:

А) включити до заповідного ядра Національного природного парку «Слобожанський» цінні природні масиви, що мають високу раритетну природоохоронну цінність – старовікові або унікальні угруповання, до складу яких входять охоронювані та зникаючі види рослин та тварин (повний перелік см. у Додатку 1).

Б) включити до зони тимчасової та стаціонарної рекреації лісові ділянки, розташовані навколо об'єктів оздоровчого та рекреаційного призначення; ділянки молодих та середньовікових (10-70 років) лісових культур за виключенням тих, що увійшли до складу заповідного ядра та рекреаційної зони, а також сіножатей у заплавах р. Мерла та р. Мерчик (див. Додаток 1).

Наукове обґрунтування віднесення ділянок Володимирівського та Краснокутського лісництв Гутянського лісового господарства до складу проектного Національного природного парку «Слобожанський» представлено у Додатку 2.

За для збереження унікального природного комплексу на час розгляду та затвердження проектної документації НПП «Слобожанський» рекомендуємо обмежити лісгосподарську діяльність на території Краснокутського та Володимирівського лісництв Гутянського ДЛГ: заборонити планування і проведення рубок головного користування, як таких, що не сумісні з принципами ведення лісового господарства на особливо цінних, з точки зору біорізноманіття територіях.

Зважаючи на наявність попередніх матеріалів обстежень, зроблених науковцями ХНУ імені В.Н.Каразіна, подальші роботи щодо створення НПП «Слобожанський» доцільно вести на базі біологічного факультету та НДІ біології національного Університету. Наукові дослідження на даній території мають бути продовжені більш систематично та у більшому обсязі за умови відповідного фінансування.

Зав. каф. зоології та екології тварин

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,

член науково-технічної Ради НПП «Гомільшанські ліси»,

доцент, канд. біол. наук

Керівник Групи прикладних проблем екології тварин

НДІ біології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,

член науково-технічної Ради НПП «Гомільшанські ліси»,

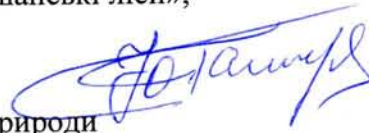
старший науковий співробітник, канд. біол. наук

А.Ю. Утєвський

А.А. Атемасов

Доцент каф. ботаніки Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна,

член науково-технічної Ради НПП «Гомільшанські ліси»,
канд. біол. наук

Ю.Г. Гамуля

Провідний науковий співробітник Музею природи
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
член науково-технічної Ради НПП «Гомільшанські ліси»,
канд. біол. наук

О.І. Зіненко

Асистент кафедри мікології та фітоімунології
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна, заслужений працівник освіти України,
член науково-технічної Ради НПП «Гомільшанські ліси»,
канд. біол. наук

О.Ю. Акулов

Старший науковий співробітник каф. зоології та екології тварин
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
канд. біол. наук

Г.О. Шандіков

Перелік ділянок, що мають бути включені до заповідної зони НПП «Слобожанський»:

А. Сучасна територія лісового заказника місцевого значення „Володимирівська дача” (площа 699 га – кв.15-16, 26-29, 38-43, 52-55, 57 та 58 Володимирівського лісництва Гутянського держлісгоспу). Ці квартали займають соснові ліси та гіпносфагнові болота піщаної борової тераси, сфагнові торфовища.

Б. Сучасна територія ботанічного заказника місцевого значення „Мурафський” (площа 223 га – кв.3, 9,19,20 Володимирівського лісництва Гутянського держлісгоспу). Ці квартали займає свіжий сосновий бор, волога кленово-липова діброва та сирий чорно вільховий сугрудок, з участю багатьох північних, рідкісних для області видів рослин.

В. Ботанічна пам’ятка природи місцевого значення „Мурафська дача” та прилеглі квартали старовікового лісу (площа 45 га кв. 121 вид.2-12 Володимирівського лісництва Гутянського держлісгоспу). Основу цієї території складають високопродуктивні старовірові дуби насінневого походження у вологій кленово-липовій діброві. Ця територія граничить безпосередньо з пам’яткою садово-паркового мистецтва „Наталіївський” й утворює з нею єдиний природний ансамбль.

Г. Старовікові сосново-дубові ліси на надзаплавній терасі лівого берега р. Мерла; ділянки із вільхово-березовими мокрими колками:

Володимирівське л-во:		Краснокутське л-во:
кв.1 вид.4	кв.60 вид.8,9	кв.89 вид.7
кв.7 вид.1	кв.64 вид.6;86	кв.91 вид.25,28
кв.8 вид.1, 7,16,17	кв.71 вид.5	кв.99 вид 7 та 10
кв.13 вид.6,9,10,16,13,18	кв.84 вид.4,5	
кв.14 вид.11,13,14	кв.93 вид.9	
кв.17 вид.15	кв.105 вид.8	
кв.18 вид.1,2	кв.107 вид.1	
кв.20 вид.3	кв.108 вид.3,7	
кв.24 вид.1,6, 7, 13	кв.109 вид.6	
кв.25 вид.1;4,5,7,8,11,12- 15,17,18,20,28	кв.110 вид.3,6	
кв.31 вид.5,10,11	кв.111 вид.6	
кв.45 вид.6	кв.112 вид.3,6	
кв.48 вид.6	кв.114 вид.2,3	
кв.59 вид.9,10,21,23,24		

Д. Заплавні вільшаники лівого берега р. Мерла:

Владимирівське л-во:	Краснокутське л-во:	
кв.2 вид.1,2,4	кв.7 вид.2,3,5,8,9	кв.45, вид.1,4
кв.3, вид.1-9, 23, 25	кв.8 вид.1,3,9	кв.46 вид.29,31,3
кв.7 вид.1	кв.9 вид.3-5	кв.48, кв.49
кв.9 вид.1,2,10,17	кв.14 вид.2	кв.62 вид.1,2
кв.13 вид.2,5,11	кв.21, вид.1-6	кв.63 вид.4,3
кв.19 вид.1	кв.22 вид.6	кв.64; кв.117 вид.1-3
кв.24. вид.2	кв.23	кв.91 вид.2, 20, 26, 27
кв.37 вид.1,4,9	кв.26 вид.2	кв.126 вид.1 та 4
кв.44 вид.8,9,11,16	кв.28 вид.1-3	
кв.50 вид.1-4	кв.116 вид.12	
кв.51 вид.1,3	кв.117	
кв.64 вид.5		
кв.73 вид.8,11		

Е. Болота низинні осокові, перехідні і сфагнові на боровій терасі лівого берега р. Мерла:

Володимирівське л-во:	Краснокутське л-во:	
кв.3 вид.21	кв.64 вид.28-30	кв.7 вид.1
кв.6 вид.7 и 8	кв.65 вид.1,4,6,10, 13,15-17, 20	кв.9 вид.19
кв.11 вид.9	кв.66 вид.4, 6, 8, 11, 13, 14, 17, 20, 23	кв.87 вид.8
кв.13. вид.8,10,14	кв.67 вид.1, 3, 5, 6, 9, 12, 16, 20	кв.90 вид.2, 17, 19, 21, 24, 28, 29, 31
кв.17 вид.7,12,14	кв.72 вид.2,5,6	кв.91 вид.6,7,11,17,30
кв.24, вид.21,25,10	кв.73 вид.2,3,5-7,9,12,1-17	кв.93, вид.10
кв.25 вид.21-24,27	кв.74, вид.6	кв.98 вид.7
кв.26 вид.17,20	кв.75 вид.1,4,5,7,11,13	кв.99 вид.19 и 25
кв.30 вид.2-5,9	кв.76, вид.1,3	
кв.31 вид.7,12,15,16	кв.77 вид.1,4	
кв.37 вид.16,20-23	кв.82 вид.2,3,6,7	
кв.44 вид.3,6,22,23	кв.83 вид.1,3,5,7,9,12-1	
кв.50 вид.13-14	кв.84 вид.3,10,11,12,20-22	
кв.51 вид.8,15-17	кв.93 вид.2,5,7,10,11,13	
кв.56 вид.2,4,5,8		
кв.59 вид.3,4,7,11,15,17,19,25,28		

Ж. Заплава річки Мерчик вздовж меж Наталіївського парку представляє собою мальовничу територію. Приваблює чистота річки, яка доповнює мальовничість парку. Прозора вода, піщане дно та бурливість течії, особливо в місцях порогів – це лише незначна частка переваг даної водойми. Тут зустрічаються ряд рідкісних для Харківської області видів риби, а також багато безхребетних, серед яких дуже чисельний ручейник. Останній підтверджує чистоту даної водойми, оскільки ці тварини є біоіндикатором чистоти води.

Перелік ділянок, що мають бути включені до зони стаціонарної та тимчасової рекреації НПП «Слобожанський»:

А. Заплавні луки лівого берега р. Мерла від устя р. Мерчик до межі із Полтавською областю;

Б. Ліси та луки навколо об'єктів рекреаційного призначення:

В. Володимирівське лісництво: кв.45 вид.1; кв.46 вид.6-7; кв.60-62, кв.99 вид.10

Г. Об'єкти культурної та історичної спадщини:

парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Наталіївський» та «Шарівський»

Д. Володимирівське лісництво: кв. 10,12, 32-36, 46, 47, 49, 61-63, 69,70, 78-81, 85-92, 94-100, 101-104, 106, 113, 122-124.

Е. Краснокутське лісництво: кв.10,12,13,15-20, 24, 25, 27-44, 47, 54-61, 66-86, 89 (крім вид.7), 92, 94, 97, 100-108, 111, 116, 119, 120.

З огляду на проблеми, що зазвичай витікають з підпорядкування подібних природоохоронних територій лісоексплуатуючим установам, рекомендується підпорядкувати НПП «Слобожанський» Міністерству охорони навколишнього природного середовища.

**Наукове обґрунтування віднесення ділянок Володимирівського та
Краснокутського лісництв Гутянського лісового господарства до складу
проектованого Національного природного парку „Слобожанський”**

Згідно з Законом України „Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр.” на території Богодухівського та Краснокутського районів Харківської області має бути створений Національний природний парк „Слобожанський”. Територія, на якій планується створення НПП, протягом багатьох років досліджується науковцями біологічного факультету та Музею природи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Тому, викликає подив, що під час створення проекту майбутнього НПП, результати досліджень науковців Університету не були враховані. Майбутній НПП „Слобожанський” має стати другим на Харківщині Національним природним парком, що суттєво підвищить рейтинг області у виконанні програми заходів, передбачених Європейською Стратегією охорони біорізноманіття.

Відповідно до ст. 20 Закону України „Про природно-заповідний фонд України” Національні природні парки є природоохоронними, рекреаційними, культурно-освітніми, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об’єктів, які мають **особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність**. Згідно зі ст. 21 цього ж Закону на території національних природних парків встановлюється диференційований режим щодо їх охорони з обов’язковим виділенням заповідної зони. Зонування території НПП провадиться на основі Проекту організації території парку.

Проект створення НПП „Слобожанський”, розроблений Українським науково-дослідним інститутом екологічних проблем має низку суттєвих недоліків. Основний з них полягає в тому, що у науковому обґрунтуванні території для оголошення парку міститься інформація про одні території, а парк запропоновано розмістити на зовсім іншій території. Через це ті території, які мають найбільшу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність й саме послужили підставою для створення національного парку, якимось чином опинилися поза його межами.

За результатами багаторічних наукових досліджень, найбільшу соціологічну цінність являють сосново-дубові ліси на борівій терасі р. Мерла (Володимирівське і Краснокутське лісництва Гутянського лісгоспагу), а також низинні болота і верхові болота двох

вищевказаних лісництв. Вони є суттєвим резервом підвищення рівня представленості в природно-заповідному фонді як лісових, так і трав'яних угруповань відкритих просторів, а також торф'яних боліт. Торфовища не є характерними для Харківщини – у нас це реліктові рослинні угруповання за межами основного ареалу. Такі ділянки мають бути виявлені й взяті під охорону усі без винятку.

На території Володимирівського лісництва представлена велика кількість видів рослин, що занесені до Червоної книги України, а також рослинних угруповань, що мають охоронятися відповідно до Закону України „Про Зелену книгу України”. Зокрема на цій території добре збереглася популяція рідкісного Плавуна щитолистного (*Lycopodium annotinum* L.), а у заплаві р. Мерла представлена популяція рідкісної орхідеї Любки дволистої (*Platanthera bifolia* (L.) Rich.). Значну природоохоронну цінність мають березові та березово-вільхові кілки, а також заплавні вільшаники, що є нетиповими та рідкісними для території Харківщини. Інтенсивні дослідження рослинності цієї території зараз проводять співробітник Університету Ю.Г. Гамуля та науковий співробітник НПП „Гомільшанські ліси” Н.Б. Саїдахмедова.

Мікологічні дослідження на цій території були розпочаті відносно недавно співробітником Університету О.Ю. Акуловим. Проте, навіть за попередніми даними можна відзначити, що у певних кварталах Володимирівського та Краснокутського лісництв представлені усі фракції відмерлої деревини усіх стадій розпаду, що створює ідеальні умови для розвитку специфічних комплексів грибів. За мікологічними показниками ці ділянки лісу є „гарячими точками біорізноманіття” та підлягають охороні.

Дослідження комах цієї території проводив науковий співробітник Університету В.М. Грама. Зокрема при дослідженні верхових боліт у 1970 р. ним були знайдені реліктові комахи.

Після проведення меліоративних робіт у заплаві р. Мерла у 1973 р. саме на низинних та верхових болотах Володимирівського та Краснокутського лісництв щорічно гніздиться від 7 до 9 пар сірого журавля (Червона книга України). У кварталах старовікового соснового лісу гніздиться орел - зміїд (Червона книга України). Саме такі рослинні умови є лімітуючим фактором у розповсюдженні цього виду. Заплавні луки, що утворилися після меліоративних робіт, мають своєрідне населення птахів, сформоване за більш як три десятиріччя. Обліки деркача, проведені у 2001-2008 рр ст. науковим співробітником НДІ біології А.А.Атемасовим показали найбільшу для Харківщини щільність цього виду (занесеного до Додатку 3 Європейського Переліку загрожуваних видів).

З 1982 р. заплава р. Мерла є місцепомешканням великої кількості річкового бобра. У 1992 р. науковими співробітниками Є.В. Скоробогатовим та Т.А. Атемасовою тут було зареєстровано 23 бобрових поселення загальною кількістю 88 особин; а у 1999 р. тими ж

дослідниками було виявлено збільшення тварин до 160 особин. У 2007 р. було доведено існування бобрів і на боровій терасі – у озерах серед соснових насаджень.

Дослідженнями 1999-2005 рр. у заплаві р. Мерла від с. Гути до с. Колонтаїв, у бору та березових колках із озерами і сфагновими болотами науковими співробітниками Університету О.І. Зиненком та О.В. Коршуновим зареєстровано 11 видів амфібій та 7 видів плазунів (майже усі види, що є у Харківській області). Так, тут мешкає одна з двох відомих життєздатних популяцій ставкової жаби – у озерах та сфагнових болотах серед березових колків. Неабияке наукове значення мають знайдені тут гібридні популяції південної та східної прудкої ящірки. Найбільшими та найчисленнішими представлені тут популяції ящірки живородної. Зустрічаються тут дуже рідкісні мідянка (занесена до Червоної книги України) та гадюка Нікольського (планується до внесення у третє видання Червоної книги). Майже всі амфібії та плазуни, що зареєстровані тут, охороняються Бернською Конвенцією:

Рідкісні амфібії:

- тритон звичайний *Triturus vulgaris* (Linnaeus, 1758) – внесений у Додаток 3 Бернської Конвенції;
- тритон гребінчастий *Triturus cristatus* (Laurenti, 1768) – внесений у додаток 2 Бернської Конвенції; особливо цінними для збереження виду є сфагнові болота та березові колки.
- кумка червоночеревна *Bombina bombina* (Linnaeus, 1761) – внесений у Додаток 2 Бернської конвенції; важливими для збереження є непроточні водойми у березових кілках.
- часничниця звичайна *Pelobates fuscus* (Laurenti, 1768) – внесений до Додатку 2 Бернської конвенції.
- ропуха сіра *Bufo bufo* (Linnaeus, 1758) – небагаточисельний вид, занесений до Додатку 3 Бернської конвенції.
- ропуха зелена *Bufo viridis* Laurenti, 1768 - небагаточисельний вид, занесений до Додатку 3 Бернської конвенції.
- квакша звичайна *Hyla arborea* Linnaeus, 1758 – рідкісний вид, внесений у Додаток 2 Бернської конвенції
- озерна жаба *Rana ridibunda* Pallas, 1771, – звичайний вид, внесений у Додаток 3 Бернської конвенції.
- ставкова жаба *Rana lessonae* Camerano, 1882 – звичайний вид, внесений у Додаток 3 Бернської конвенції. В озерах і на сфагнових болотах березових колків мешкають єдині відомі для Харківського регіону чисті популяції цього виду.

- істівна жаба *Rana esculenta* Linnaeus, 1758 – незвичайний гібрид ставкової та озерної жаб, рідкісний на даній території вид, утворює мішані популяційні системи із озерною жабою.
- гостроморда жаба *Rana arvalis* Nilson, 1842 – звичайний вид, занесена до Додатку 2 Бернської конвенції.

Рідкісні плазуни:

- болотяна черепаха *Emys orbicularis* (L., 1758) – багато чисельний вид, занесений у Додаток 2 Бернської конвенції.
- веретінниця ламка *Anguis fragilis* L., 1758 – звичайний вид у бору та суборі, занесена до Додатку 3 Бернської конвенції.
- ящірка прудка *Lacerta agilis* L., 1758 – багато чисельний вид, цікавий тим, що на території планованого парку представлена гібридними популяціями східної *L. a. exigua* Eichwald, 1831 та південної прудкої ящірки *L. a. chersonensis* Andrzejowski, 1832. Важливою для помешкання є заплава р. Мерла.
- ящірка живородна *Zootoca vivipara* (Jacquin, 1787) – звичайний вид; на території планованого парку відомі найбільш багато чисельні популяції цього виду; занесена до Додатку 3 Бернської конвенції. Для охорони важливим є збереження сфагнових боліт та березових кілків.
- вуж звичайний *Natrix natrix* (L., 1758) – багато чисельний вид, занесений до Додатку 3 Бернської конвенції.
- мідянка звичайна *Coronella austriaca* (Laurenti, 1768) - Занесена до Червоної книги України та Додатку 2 Бернської конвенції.
- звичайна гадюка Нікольського *Vipera berus nikolskii* (Vedmederja, Grubant et Rudaeva, 1986). Це небагаточисельний вид, який планується до внесення у Червону книгу України.

Особливу зоологічну цінність представляють озера, болота та березові кілкі борової тераси із типовими бореальними видами. За зоологічними показниками до території Національного природного парку «Слобожанський» для успішного виконання ним природозберігаючих функцій мають бути віднесені такі ділянки:

- заплавні луки лівого берега р. Мерла від устя р. Мерчик до межі із Полтавською областю: як місця мешкання цілого комплексу амфібій та плазунів (див. вище); деркача (Додаток 3 Європейського Червоного переліку); сірого журавля (Червона книга України).

- заплавні вільшаники лівого берега р. Мерла - як рідкісний для південного Лісостепу біогеоценоз; як місця гніздування сірого журавля (Червона книга України) та місця мешкання цілого комплексу інших видів:
- болота низинні осокові, перехідні і сфагнові на боровій терасі лівого берега р. Мерла: як особливо цінні, рідкісні для південного Лісостепу біогеоценози, розташовані на південь від основного ареалу; як ключові території у життєвому циклі багатьох комах, амфібій та плазунів; як місця мешкання сірого журавля (Червона книга України) та бобра річкового (Червона книга МСОП, - як вид, що знаходиться у близькому до загрожуваного стані; додаток 3 Бернської конвенції).

Риби:

Попередні дані дослідження іхтіофауни, свідчать, що на ділянці річки Мерчик, яка тече по межі Наталіївського парку, зустрічаються:

- головень *Squalius cephalus* (Linnaeus, 1758),
- минь *Lota lota* (Linnaeus, 1758),
- одна з форм звичайної щипавки *Cobitis taenia* s.l.

Перші два види занесені у Червоний список Харківської області, а щипавка звичайна *Cobitis taenia* Linnaeus, 1758 знаходиться під охороною Бернської конвенції.

Особливу цінність серед природних систем парку становить лісовий заказник місцевого значення „Володимирівська дача” (699 га – кв.15 - 16, 26 - 29, 38 - 43, 52-55, 57, 58 Володимирівського лісництва Гутянського держлісгоспу, а також ботанічний заказник місцевого значення „Мурафський” (площа 223 га – кв.3, 9, 19, 20 Володимирівського лісництва Гутянського держлісгоспу). Саме вони мають бути заповідним ядром створюваного національного парку „Слобожанський”.